

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА

*Затверджено на засіданні кафедри історії України
Протокол № ____ від _____ 2009 року*

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

для студентів I курсу
факультету філології та журналістики
(спеціальність "Журналістика")

Укладач: ст. викладач Коваленко О.В.

Полтава-2008

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчально-методичні рекомендації призначені для студентів I курсу факультету філології та журналістики (спеціальність "Журналістика") Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, які вивчають курс історії України.

Навчально-методичні рекомендації розроблені з метою оптимізації навчального процесу, засвоєння знань і вмінь студентів, підвищення ефективності самостійної роботи студентів, підвищення їх зацікавленості в опануванні дисципліною історія України, викладання якої забезпечується кафедрою історії України. Пропоновані рекомендації дають можливість врахувати ефективність роботи кожного студента під час аудиторних занять і в процесі передбаченого програмами самостійного вивчення окремих тем курсу впродовж семестру та навчального року, адже кредитно-модульна система передбачає творчий підхід викладачів та студентів до розкриття проблем і альтернативний аналіз історичних процесів.

В умовах реформування системи вищої освіти в Україні, її інтеграції до європейського освітнього простору, метою вивчення курсу історії України є не лише здобуття базової суми знань з історії батьківщини, але й формування соціально зрілих та творчих особистостей.

Види навчальної діяльності студентів.

Основними видами навчальної діяльності студентів, які забезпечують вивчення студентами історії України, є лекції (24 год.), семінарські заняття (14 год.), самостійна робота та індивідуальна робота (10 год.). В цілому курс включає два модулі.

Лекція — провідна форма активізації пізнавальної діяльності студентів, у ході якої викладаються лише узагальнені, вузлові питання навчальної дисципліни. За відвідування лекції студент отримує 1 бал. Додаткові бали отримує за активну роботу на лекційному занятті (запитання, короткі доповіді тощо).

Семінар — основна форма аудиторної роботи студента. Повна, обґрунтована, логічно-ослідовна відповідь на запитання семінарського заняття оцінюється максимально у 5 балів. За активну участь у дискусіях, обговореннях, за доповнення студент отримує до 5 балів. За ведення зошиту для семінарських занять студент може отримати 2 бали (за весь курс).

Самостійна робота — форма позааудиторної роботи студентів, яка включає обов'язкове виконання студентами запитань для самостійної роботи. За кожен самостійну роботу, виконану в окремому зошиті, чи бланку для самостійних робіт, відкопійованому із даної методички, студент отримує 5 балів.

Індивідуальні завдання розподіляються викладачем, однак при цьому максимально враховується вибір студента. Студент може обрати тему на вибір, узгодивши її з викладачем. Кожне завдання оцінюється максимально у 7 балів. Якщо викладачем визначена така форма індивідуальної роботи, як реферат то за підготовку реферату студент отримує максимально 5 балів. Реферат готується з тем запропонованих до кожного модулю після розподілу або узгодження з викладачем. Їх написання відбувається згідно вимог до написання рефератів (вимоги вміщені наприкінці методичних рекомендацій).

Студент може отримати додаткові бали до рейтингу (максимально 5) за участь в наукових конференціях, з проблематики історії України, за виконання наукової роботи (максимум 10 балів). Тему роботи студент обирає з запропонованого викладачем переліку, або самостіно та узгоджує з викладачем. Вона передбачає проведення самостіного наукового дослідження, опрацювання додаткової наукової літератури, опрацювання масиву фактичного матеріалу та наявність ґрунтовних логічних висновків. За активність та ініціативу під час вивчення дисципліни студент може отримати додаткові бали (максимально 5).

Підсумкова модульна контрольна робота виконується письмово кожним студентом в кінці кожного модулю та складається з тестових та теоретичних питань. Максимальна оцінка за контрольну роботу 10 балів. До

підсумкового контролю допускаються студенти, що виконали всі види робіт, що є складовими модулів.

За сумою одрежаних балів формується рейтинг студента. Рейтинг — це порядкова позиція студента за результатами навчання. Він складеться з усіх балів отриманих під час вивчення дисципліни. Максимальна кількість балів — 100. Для отримання оцінки з дисципліни студент має набрати не менше 60 балів.

МОДУЛЬ І

ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ ХVІІІ СТ.

Модуль І включає 12 годин лекцій, 6 годин семінарських занять, 2 години підсумкового модульного контролю.

Основні програмні положення.

Вступ.

Предмет і завдання курсу “Історія України”. Суспільно-економічні формації. Характеристика основних періодів історії України. Коротка характеристика основних джерел й історіографії історії України.

Тема 1. Стародавні слов'яни.

Найдавніші люди на землях України. Джерела про давніх слов'ян (археологічні матеріали, свідчення давньоримських, давньогрецьких, візантійських авторів). Походження слов'янських народів. Рабовласницькі античні міста-держави Північного Причорномор'я. Кочові народи: кімерійці і таври, скіфи, сармати.

Стародавні слов'яни в період великого переселення народів. Західні, південні і східні слов'яни та їх сусіди. Анти. Основні заняття стародавнього населення України: землеробство, тваринництво, ремесло, торгівля. Виникнення племінних союзів. Боротьба з готами, гунами, аварами. Війни слов'ян з Візантією та їх наслідки.

Передумови утворення держави у східних слов'ян. Східнослов'янські племена і державно-племінні союзи у VI-IX ст. (дуліби, поляни, древляни, сіверяни, уличі, в'ятичи, тиверці, бужани або волиняни, білі хорвати). Заснування Києва. Походження Русі. Термін Русь. Утворення давньоруської ранньофеодальної держави з центром у Києві (IX ст.).

Тема №2. Київська Русь.

Перші відомості про утворення Київської держави. Розвиток руської ранньофеодальної держави в дохристиянський період. Русь за Аскольда, Ігоря, Ольги, Святослава.

Русь і нормани. Давньоруська народність.

Прийняття християнства.

Київська Русь у XVII-XVIII ст.-першій третині XII ст. Соціально-економічний розвиток. Народні повстання. Законодавча діяльність. “Руська правда”. Видатні історичні діячі Володимир Великий і Ярослав Мудрий.

Зовнішня політика Київської Русі.

Культура Київської Русі. Літописання. “Повість Временних літ”. Слова, поучення, житія. Архітектура і мистецтво.

Значення давньоруської держави — Київської Русі.

Державність і культура Київської Русі: проблеми, дискусії, сучасні оцінки.

Тема №3. Феодальна роздробленість Київської Русі (XII-XIV ст.).

Причини роздробленості Русі. Київське, Чернігово-Сіверське, Переяславське, Галицьке і Волинське князівства.

Утворення Галицько-Волинського князівства та його політичний і соціально-економічний розвиток у 1200-1240 рр. Територія і населення. Роман Мстиславович і Данило Галицький.

Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Південно-західні руські князівства під ігом Золотої Орди. Ідея єдності Русі. Політичний та соціально-економічний розвиток Галицько-Волинської держави в другій половині XII ст. — першій половині XIV ст. Відносини з Польщею, Угорщиною, папським престолом. Завоювання Галичини і Західної Волині Польщею. Галицько-Волинське князівство як одна із форм української національної державності.

Культура Русі періоду феодальної роздробленості (2 третина XII — XIV ст.). Освіта. Літописання. “Слово о полку Ігоревім”. Архітектура і мистецтво. Культурні зв’язки між князівствами.

Тема №4.

Політичне становище на Україні другій половині XIV ст. — першій половині XVI ст. Формування феодально-кріпосницьких відносин.

Формування, подальша політична і духовна консолідація українського етносу. Соціально-економічний розвиток України в другій половині XIV ст. — першій половині XVI ст. Перехід до панщинно-фільваркового типу господарства. Обезземелення і закріпачення селян. Розвиток ремесла. Промисли. Міста. Торгівля. Класова боротьба. Повстання під проводом Мухи 1490-1492 рр. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статuti.

Боротьба українського народу проти іноземних загарбників у другій половині XIV ст. — першій половині XVI ст. Політичне розмежування українських земель після падіння Галицько-Волинського князівства. Входження основного масиву земель України (Східної Волині, Центрального і Східного Поділля, Київщини і Лівобережжя) до складу Великого князівства Литовського, Руського, Жемайтійського. Велике князівство, як форма поліетнічної держави литовців, українців, білорусів. Включення Буковини до складу Молдавського князівства, завойованого Туреччиною. Закарпаття під владою Угорщини. Крим і Північне Причорномор’я. Напада турецьких і татарських орд на Україну та їх руйнівні наслідки.

Тема №5.

Подальший розвиток кріпосництва і посилення національного гніту на Україні та антифеодальна і національно-визвольна боротьба українського народу (друга половина XVI ст. — перша половина XVII ст.)

Люблінська унія 1569 р. Зміна політичного становища українських земель. Зростання польського феодального землеволодіння. Брестська церковна унія та посилення національно-релігійного гніту. Боротьба українського народу проти експансії католицизму.

Запорізька Січ. Виникнення, устрій, життя козацтва. Дмитро Байда Вишневецький. Селянсько-козацькі повстання на Україні кінця XVI ст. — першої третини XVII ст. К.Косинський. С.Наливайко. М.Жмайло, Т.Федорович (Трясило), І. Сулима, П.Павлюк, Я.Острянин.

Боротьба козацтва проти турецько-татарської агресії. Гетьман П.Сагайдачний.

Антифеодальний рух на західно-українських землях. Опришківство.

Утворення української народності.

Культура України в XVI ст. — першій половині XVII ст. Братства. Розвиток української мови. Усна народна творчість. Книгодрукування. Іван Федоров, Іван Вишенський, Петро Могила. Наука. Мистецтво. Взаємозв'язки культур українського, російського, білоруських народів.

Тема №6. Визвольна війна українського народу 1648-1654 рр. Та її соціально-економічні і політичні наслідки.

Причини, характер, рушійні сили і початок визвольної війни. Богдан Хмельницький. Міжнародні відносини гетьманського уряду. Союз із Туреччиною та Кимським ханством. Початок переговорів з Росією. Воєнні дії в 1648-1649 рр. М.Кривоніс. Д.Нечай. Зборівський договір. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір. Визвольний рух народних мас в Галичині.

Ліквідація польсько-шляхетського режиму і становлення національної державності на Україні. Воєнні дії 1652-1654 рр. І.Богун. М.Небаба. Економічна, соціальна і зовнішня політика гетьманської адміністрації періоду визвольної війни.

Посилення економічних і політичних зв'язків України з Росією. Переговори про приєднання України до Росії в 1652-1653 рр. Рішення Земського собору 1 жовтня 1653 р. Посольство В.В.Бутурліна. Переяславська рада і об'єднання України з Росією. Березневі статті 1654 рр.

Тема №7. Політичне становище та соціально-економічний розвиток України в другій половині XVII ст.

Соціально-політичні наслідки визвольної війни 1648-1654 рр. Альтернативи історичного розвитку. Боротьба українського народу за політичну єдність і національну державність після смерті Богдана Хмельницького.

Українські гетьмані Ю.Хмельницький, та І.Виговський. Гадяцькі угоди. І.Брюховецький і П.Тетеря. Україна в політичних планах Росії, Польщі, Туреччини. Андрусівське перемир'я і Вічний мир між Росією і Польщею. Діяльність Петра Дорошенка. Обмеження автономії України в складі Росії. Д.Многогірний. І.Самойлович.

Підпорядкування Київської православної митрополії Московському патріарху. Польський наступ на права козацтва на Правобережжі. Сеймова ухвала 1699 р. Про скасування козацтва.

Соціально-економічний розвиток України в складі Росії, Правобережжя і західноукраїнських земель під гнітом Польщі і Туреччини. Антифеодальна боротьба народних мас.

Боротьба проти агресії султанської Туреччини та Кримського ханства. Кримські і Азовські походи та участь в них українського козацтва.

Культура України в 2 пол. XVII ст. Суспільно-політична думка. Освіта і друкарство. Київська колегія. Львівський університет. Наука. Історичні твори. Література. Архітектура і мистецтво. Традиційно-побутова культура.

Тема №8. Феодально-кріпосницький лад на Україні у XVIII ст.

Україна на початку XVIII ст. Гетьман І.Мазепа. Полтавська битва. Конституція П.Орлика. Зруйнування Запорізької Січі у 1709 р. Петро I і Україна.

Соціально-економічний розвиток України і політичне становище у першій половині XVIII ст. Посилення визитку селян. Обмеження автономії України. Гетьман І.Скоропадський, П.Полуботок, Д.Апостол.

Правобережжя і західноукраїнські землі під іноземним гнітом.

Народні рухи на Україні. Визвольне повстання 1702-1704 рр. На Правобережній Україні. Спалій. Гайдамацькі повстання 1734 і 1750 рр. Рух опришків. Олекса Довбуш.

Соціально-економічне становище Лівобережної України в 2 пол. XVIII ст. Поширення кріпосного права. Зародження капіталістичного ладу.

Селянські повстання на Лівобережжі і Слобожанщині. Соціально-політичний рух.

Соціально-національний гніт на Правобережжі та західноукраїнських землях у 2 пол. XVIII ст. Боротьба народних мас. Коліївщина 1768 р. І.Гонта.

Формування української етнічної території.

Заселення Північного Причорномор'я та Приазов'я. Посилення антиукраїнської політики царизму.

Ліквідація гетьманщини і Запорозької Січі. Кошовий атаман П.Кальнишевський. Чорноморське козацтво.

Поділи Польщі і нове політичне розмежування України між Росією і Австрією.

Культура України у XVIII ст. Київська академія Колегіуми. Ф.Прокопович. Г.Кониський, Г.Сковорода. Козацько-старшинські літописи Сатмovidця, Грабянки, Самійла Величка. Історичні твори. Музика. Література. Мистецтво. Архітектура.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ.

1. З'ясувати етапи давньої історії України; проаналізувати основні тенденції державотворчих процесів у східних слов'ян у IX-XI ст. Показати роль особи в політичних процесах. Проаналізувати основні етапи утворення Галицько-Волинського князівства, з'ясувати закономірності та особливості процесу державотворення на українських землях в XII- 1 пол. XIV ст. Розглянути особливості культурного розвитку Русі.
2. Охарактеризувати зміни у політичному і соціально-економічному становищі українських земель у складі великого князівства Литовського та Речі Посполитої; розкрити передумови, причини виникнення та історичне значення українського козацтва.
3. Розглянути передумови утворення української держави, визначити причини та характер подій середини XVII ст. З'ясувати роль особи в історії. Проаналізувати сутність договорів Богдана Хмельницького з Річчю Посполитою та Московією. Проаналізувати наслідки Хмельниччини.
4. З'ясувати причини, сутність, наслідки Руїни; проаналізувати уроки політичної ситуації в Україні в другій половині XVII ст.; визначити цілі та причини краху державницьких домагань Івана Мазепи, вивчити оцінки його діяльності в історичній літературі, з'ясувати хронологічні рамки та зміст кожного етапу наступу російського самодержавства на українську козацьку автономію, внутрішні та зовнішні чинники загибелі Гетьманщини.

ТЕМИ І ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ.

Лекція 1. Вступ. Давня історія України (2 год.)

План.

1. Предмет історії, як науки.
2. Найдавніші поселення на землях України.
3. Східні слов'яни.

Лекція 2. Київська Русь. (2 год.)

План.

1. Утворення держави Київська Русь. Перші князі.
2. Період розквіту Київської Русі за Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
3. Феодальна роздробленість.
4. Галицько-Волинська держава

Лекція 3. Литовсько-польський період в історії України (2 год.)

План.

1. Утворення, політичний та соціально-економічний устрій литовсько-руської держави.
2. Люблінська унія.
3. Розвиток українських земель у складі Речі Посполитої.
 - 3.1 Походження козацтва. Виникнення Запорізької Січі.
 - 3.2. Козацько-селянські повстання кінця XVI - початку XVII ст.
 - 3.3 Політичне, соціально-економічне становище українських земель в першій половині XVII ст.

Лекція № 4. Національно-визвольна війна українського народу 1648-1657 рр. (2 год.)

План.

1. Причини, передумови, характер війни.
2. Військові події 1648-1649 рр.
3. Формування та організація української козацької держави.
4. Переяславська рада. Союз з Московією.

5. Наслідки Хмельниччини.

Лекція 5. Україна за доби Руїни (2 год.)

План

1. Причини Руїни.
2. Гетьманування Івана Виговського. Гадяцька унія.
3. Територіальний розкол України. Андрусівське перемир'я 1667 р.
4. Петро Дорошенко і його боротьба за соборність. Вічний мир.
5. Політичні уроки та наслідки Руїни.

Лекція 6. Україна у XVIII ст. (2 год.)

1. План
2. Гетьманування Івана Мазепи.
3. Пилип Орлик.
4. Основні етапи імперської політики самодержавної Росії щодо ліквідації автономії України у XVIII ст.
5. Геополітичні зміни в Україні в 2 пол. XVIII ст.

Методичні рекомендації по підготовці до семінарських занять.

Підготовка до семінарських занять потребує письмових відповідей, у вигляді короткого конспекту на кожне запитання, що виноситься, згідно плану семінарського заняття, на обговорення. Студент повинен мати зошит для підготовки до семінарських занять.

Відповіді повинні бути спрямовані на розкриття конкретного пункту плану заняття. Їх текстовий об'єм не має встановлених меж, головне, щоб він забезпечував студенту повну і ґрунтовну відповідь.

Починаючи підготовку до семінарського заняття слід вивчити список рекомендованої літератури до теми, який складається зі списків навчальних посібників та підручників та списку спеціальних монографій чи статей з даної конкретної проблематики. Необхідно опрацювати список рекомендованої літератури, формулюючи відповіді на кожне запитання плану семінару. Для отримання найвищого балу за відповідь на заняття використання спеціальної літератури з теми є обов'язковим.

Побудуйте план відповіді на кожне запитання. Вона повинна починатися з оголошення тієї літератури, яка була використана для підготовки цього питання. Відповідь має бути логічна, зв'язна, послідовна. Описуючи події, явища необхідно звертати увагу на розкриття їх причин та наслідків. Необхідно акцентувати увагу на найголовніших подіях, датах, уникаючи перевантаження відповідей фактичним матеріалом, другорядними деталями.

При характеристиці певних періодів чи процесів в історії виділяйте головні закономірності, особливості, характерні риси, ознаки. Відповідь на кожне запитання повинна завершуватися загальним висновком.

До кожного семінарського заняття пропонується перелік опорних термінів та понять. Для їх визначення скористайтесь спеціальними словниками. Їх формулювання має бути стислим, розкривати головну суть поняття. Знання опорних понять може бути використане в якості перевірки та закріплення знань з теми, що виноситься на розгляд семінарського заняття.

Перший модуль тематично охоплює значний проміжок часу — від появи людини та теренах України (близько 1 млн.років тому) до середини XIV ст. Включає давню історію України: заселення території, розвиток та устрій племен бронзового та раннього залізного віку, що проживали та території сучасної України; одні з дискусійних питань вітчизняної історії, а саме етногенезу слов'ян та утворення східнослов'янської держави — Київської Русі. Окрім того, суперечливий та фактично недосліджений процес державотворення на українських землях в XIII-XIV ст.

До плану першого семінарського заняття включено п'ять питань. Перше питання присвячено одній із дискусійних проблем в історії України — походженню слов'янської спільноти та формуванню її етнічної території. Необхідно розпочати із поняття етногенезу — процесу зародження та початкового етапу формування етносу, нації. Коротко окреслити сутність основних концепцій походження слов'ян: дунайської, вісло-одерської, дніпровсько-вісленської, дніпровсько-одерської, теорії автохтонізму. Розкрити значення назви “слов'яни”, проаналізувати джерела які містять найдавніші згадки про слов'ян. Одне з найголовніших питань цього модулю — утворення східнослов'янської держави. Визначте поняття держава, назвіть ознаки держави. Прослідкуйте основні причини об'єднання. Охарактеризуйте основні теорії походження Русі. Подайте коротку характеристику діяльності перших князів Русі — Олега, Ігоря, Ольги, Святослава. Прокоментуйте найважливіші події, зробіть висновки по першому етапу існування руської держави. Третє питання семінарського заняття присвячено етапу розквіту Київської Русі та пов'язаний із князінням Володимира Великого і Ярослава Мудрого. Переходячи від історії до особливостей соціально-економічного розвитку Київської Русі, слід зазначити, була ранньофеодальною монархією, яка мала ознаки феодалізму. Розповідь побудуйте за планом:

1. Соціальна структура населення.
2. Феодальний тип господарювання.
3. Ремесла, промисли, торгівля, землеробство, скотарство.

При розгляді останнього питання необхідно висвітлити основні аспекти культурного розвитку Київської Русі. Розкриваючи здобутки Київської Русі, розкрийте такі моменти:

- 1) Писемність.
- 2) Освіта.
- 3) Розвиток літописання та літератури
- 4) Розвиток усної народної творчості (пісні, перекази, билини).
- 5) Музична культура (думи, поширення хорового співу).
- 6) Архітектура.
- 7) Мистецтво (книжна мініатюра, фрески, мозаїки, розвиток ремесел).

Семінарське заняття №2 розглядає історію на території сучасної України у XII — XIV ст. Пропонуються до розгляду дві найголовніші проблеми: феодальна роздробленість Русі та політичний розвиток Галицько-Волинського князівства. Перше питання слід розпочати з причин та передумов феодальної роздробленості Русі. Назвіть князівства, які з'явилися на мапі сучасної території України починаючи з XII ст. Дайте оцінку цьому періоду. Зазначте негативні та позитивні аспекти. З'ясовуючи другу проблему: розвиток Галицько-Волинського князівства, розпочніть із оцінки його місця в історії української державності. Розкрийте розвиток Волині та Галичини до об'єднання. Назвіть племена, якими заселялись ці території, їх суспільний лад, особливості економічного розвитку, ворогів. Відповідь на наступне питання розпочніть із приходу до влади сина Романа — Данила. Назвіть етапи закріплення Данила на Галичині та Волині. Правління Данила розкрийте за таким планом:

1. Внутрішня політика. Боротьба з боярами.
2. Зовнішня політика.
3. Боротьба з монголо-татарами

Поясніть, чому правління Данила Галицького вважається розквітом Галицько-Волинського князівства. Покажіть історичне значення діяльності Данила Галицького. Розкриваючи історію Галицько-Волинського князівства в кінці XIII — в II половині XIV ст. слід подати характеристику становище у державі при Даниловичах. Завершуючи семінарське заняття доцільно у формі бесіди обговорити історичне значення Галицько-Волинського князівства та тезу про часи Галицько-Волинської держави, як етапу українського державотворення.

Великий проміжок часу XIV - I половина XVII ст. історії українських земель на сьогодні чи не найгірше досліджений. У вітчизняній історіографії намічена лише політична канва історії цього періоду; соціально-економічний розвиток окремих територій у історичній літературі окреслений слабо.

Друга тема включає в себе такі основні напрямки: геополітичні зміни на українських землях у XIV - I половина XVII ст., становище українських земель у складі Великого Князівства Литовського, становище українських земель у складі Речі Посполитої; виникнення та організаційне оформлення козацтва. Перше питання семінарського заняття присвячене становищу українських земель у складі Великого Князівства Литовського. Одне з головних завдань відповіді показати яким чином проходило об'єднання литовських та руських земель. Зазначте форму державного устрою Литовсько-Руської держави. Розкажіть про соціально-економічний розвиток Великого Князівства Литовського та українських земель у його складі. Друге питання присвячене Люблінській унії. Розпочати дослідження цього питання слід з передумов та причин Люблінської унії. Характеризуючи цю подію зазначте, що у результаті утворилася держава Річ Посполита. Розкриваючи наслідки унії для України необхідно проаналізувати ті зміни, які сталися на українських землях. Третє питання присвячене церковному життю на Україні у XVI-XVIII ст. та Берестейській унії. Розкажіть про хід укладання Берестейської унії. Як висновок необхідно вказати, що унія призвела до розколу українського суспільства, формування потужної антиуніатської

опозиції. Попереднє питання є фактично викладом передумов формування козацького стану, яке необхідно розкрити у третьому питанні семінарського заняття.

Середина XVII ст. — початок нового періоду в українській історії, що виявилось перш за все в створенні власної національної держави. Починаючи підготовку до цього семінарського заняття слід з'ясувати два моменти: хронологічні межі Хмельниччини, визначення самого поняття. Дайте визначення понять: повстання, війна, революція. Обґрунтуйте точку зору сучасних істориків на чолі зі В.Смолієм та В.Степанковичем, що події середини XVII ст. вірно називати національно-визвольною революцією. Розкриваючи передумови та причини національно-визвольної революції назвіть та охарактеризуйте основні з них. Етапи національно-визвольної української революції:

- 1) 02.1648-06.1648 р.
- 2) 06.1652-08.1657 р.
- 3) 09.1657-06.1663 р.
- 4) 07.1663-06.1668 р.
- 5) 07.1668-09.1676 р.

Дайте коротке обґрунтування та сутність цих етапів. Задля кращого узагальнення знань можна скласти таблицю “Найважливіші битви Національно-визвольної війни”. Друге питання присвячене формуванню української держави. Дайте визначення поняттю держава. Наступний розгляд повинен відбуватися у дусі доведення, що Б.Хмельницький дійсно створив державу у чіткому розумінні цього слова. Останнє питання семінару одне з найдискусійніших в українській історіографії. Перш-за все розкрийте передумови та причини союзу з Москвою. Розкажіть про переяславські події. Завершуючи третє питання слід оцінити українсько-московський союз. Необхідно ознайомитися зі статтями М.Брайчевського, В.Ульяновського, М.Драгоманова та ін. Останнє питання має на меті визначення наслідків національно-визвольної війни.

Політична та економічна ситуація в Україні, що склалася у II половині XVII ст. була досить складною. Головне завдання роботи над темою семінарського заняття №5 — з'ясування об'єктивних і суб'єктивних причин занепаду української держави. Перше питання присвячене діяльності гетьманів І.Виговського та Юрія Хмельницького. Запропонуйте для відповіді короткий історичний портрет гетьмана Івана Виговського. Територіальний поділ козацької України політично був закріплений після виникнення у 1663 р. двох гетьманатів: Правобережного (гетман Павло Тетеря) і Лівобережного (гетьман Іван Брюховецький). Розгляд цього питання доцільно провести окремо для Правобережного та Лівобережного гетьмантів. Третє питання присвячене гетьмануванню Петра Дорошенка. Останнє питання цього семінару присвячене гетьмануванню Івана Самойловича. Розкрийте основні аспекти його діяльності. Чому прагнення Самойловича об'єднати українські землі не зазнало успіху?

Завершуючи розгляд періоду Руїни, слід відзначити, що впродовж 60-70-х років XVII ст. відбувається процес руйнації української державності, українська козацька держава поступово втрачає свою автономію. Апогеєм цього процесу стало укладання Вічного миру між Московією та Річчю Посполитою у 1686 р. У чому суть цього договору? Які наслідки його для України? У чому полягають історичні уроки цієї трагічної доби в історії для української нації?

Останнє семінарське заняття цього модулю присвячене етапам ліквідації державно-адміністративного устрою української автономії в XVIII ст. Розпочнемо це питання з гетьманування Івана Мазепи та подій Північної війни. Доцільно розпочати це питання з розгляду історичного портрету Івана Мазепи. Характеризуючи діяльність Мазепи зробіть це планом:

- Економічна і соціальна політика;
- Культурно-просвітницька діяльність;
- Зовнішня політика.

У другому питанні дайте визначення конституції. Розкрийте зміст документу 1710 р. під авторством Пилипа Орлика. Розкрийте значення цього документу. Наступне питання “основні етапи імперської політики самодержавної Росії щодо Гетьманщини у XVIII столітті. Загибель української автономії”. Прослідкуйте, як впродовж XVIII століття обмежувалася українська автономія: в політичній, економічній, культурних сферах. Назвіть конкретні приклади, дати основних етапів. На останнє запитання охарактеризуйте геополітичні зміни, які відбулися в Східній Європі наприкінці XVIII століття. Розкажіть яке місце українських земель в цих подіях. Підсумуйте відповідь вказавши що наприкінці століття Україна остаточно втрачає свою державність та розподіляється між Російською та Австрійською імперіями.

ПРОПОНОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Вірування східних слов'ян.
2. Християнізація Русі.
3. Дипломатія Київської Русі.
4. Київська Русь за Ярославичів (після смерті Ярослава Мудрого).
5. Дипломатія Галицько-Волинського князівства.
6. Князь Данило Галицький : людина, політик, воїн.
7. Культура Галицько-Волинського князівства.
8. Історичний портрет Остапа Дашкевича.
9. Історичний портрет Дмитра Байда-Вишневецького.
10. Запорозькі козаки : побут і звичаї.
11. Військове мистецтво запорозьких козаків.
12. Історичний портрет київського митрополита Петра Могили.
13. Книгодрукування в Україні в першій половині XVII століття.
14. Богдан Хмельницький – герой чи антигерой на шляху до визволення України?

15. Аналіз праці Драгоманова “Пропащий час: українці під Московським царством (1654-1876)”.
16. Визначні козацькі полководці доби Хмельниччини Максим Кривоніс, Данило Нечай, Іван Богун.
17. Історичний портрет гетьмана Івана Мазепи.
18. Меценатська діяльність гетьмана Івана Мазепи.
19. Іван Мазепа в художній літературі.
20. Наказний гетьман Павло Полуботок: історичний портрет.
21. Останній кошовий отаман Петро Калнишевський.

Методичні рекомендації по написанню рефератів.

Реферати готуються за темами, які пропонуються до кожного модуля. Обсяг реферату до 10 сторінок рукописного або друкованого тексту. Реферативне повідомлення призначене для заслуховування на семінарському занятті у тезовому вигляді або здання викладачеві з наступною перевіркою та обговоренням в межах індивідуальної співбесіди.

Обравши тему, окресліть коло джерел та літератури пропоновані до теми кожного модуля, скористайтеся додатковою літературою. Список усіх використаних джерел та літератури необхідно подати наприкінці тексту.

Складіть план реферату, він не повинен бути занадто складним та переобтяженим другорядними питаннями, проте й не занадто простим, оскільки тоді він не виконає свою головну функцію — структурувати реферативне дослідження, підготувати його з логічним викладом подій, зробити більш чітким виступ.

Опрацювавши літературу, напишіть текст реферату. Зверніть увагу на такі моменти. Події слід описувати за схемою: причини та передумови, сутність події чи явища, його наслідки, оцінка. Звертайте увагу на дискусійні питання, подавайте різні точки зору на те чи інше питання, зазначаючи прізвища дослідників. Висловлюйте власну оцінку описаного. Завершуйте кожен пункт плану невеликим висновком. У кінці роботи подайте загальний висновок.

Літературу слід оформляти згідно з прийнятими у наукових виданнях вимогами.

Зразок: Автор. Назва. — Місто видання: Видавництво, Рік видання. — загальна кількість сторінок. (наприклад 305 с.) Автор. Назва статті // Назва збірки чи періодичного видання. — Місто видання: Видавництво, рік видання. — Номер журналу (випуску, частини — наприклад — Вип. 1., Ч.2., №5). — Кількість сторінок статті. (С.15-98.)

Наприклад: 1) Грушевський М.С. Історія України-Руси. — К.: Наукова думка, 1995. — Т. VI. — 680 с.

2) Клименко Пилип Місто й територія за Гетьманщини 1654-1764. — К.: З друкарні УАН, 1926. — 63 с.

3) Гуржій О. Пошта Гетьманщини в другій половині XVII-XVIII ст. // Історія України. — 2003. — № 2 (306). — С. 1-5.

4) Ляпушкин І.І. Старослов'янське поселення VIII-XIII ст. на території Полтави //Археологічні пам'ятки УРСР за 1945-46 рр. — К.: Вид-ня АН УРСР, 1949. — С.58-75.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ.

Семінарське заняття №1.

Тема: **Київська Русь.** (2 год.)

Мета: проаналізувати основні тенденції державотворчих процесів східних слов'ян у IX-XI ст.; показати роль особи в політичних процесах; проаналізувати основні етапи утворення Галицько-Волинського князівства, з'ясувати закономірності та особливості процесу державотворення на українських землях в XI - першій половині XIV століття.

Обладнання: карти "Київська Русь", "Феодальна роздробленість", ілюстративний матеріал

Терміни та поняття: автохтонні культури, держава, князівство, матеріальна культура, номади, нормани, Русь, феодальна роздробленість, вассалітет, Золота Орда.

План

1. Утворення держави Київська Русь.
2. Розквіт Київської Русі за часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
3. Культура Київської Русі.
4. Феодальна роздробленість Русі.
5. Галицько-Волинське князівство

Література.

Навчальні посібники та підручники.

1. Борисенко В.Й. Курс української історії з найдавніших часів до XX століття. Навчальний посібник.— К., 1996.
2. Гудзь В.В. Історія України: Підручник для студ.вищих навч. закл. неіст. спец. – К.: Слово, 2003. – 616 с.

3. Історія України (компаративні нариси): Посіб. для учнів та студ./ О.А.Білоусько, А.М.Киридон, П.В.Киридон, П.А.Кравченко; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В.Г. Короленко. – Полтава: АСМІ, 2002. – 524 с.
4. Історія України /за ред. В.А.Смолія). —К.: Альтернативи, 1994.
5. Історія України /ред. Ю.Зайцев.— Львів: Світ, 1996.
6. Історія України: Навч. посіб. для студ. вищих навч. закл./ Ред.М.О.Скрипник. – К.: Центр навч. л-ри, 2003. – 367 с.
7. Основи художньої культури: Навчальний посібник для вузів /за ред. В.О. Лозового та Л.В. Анучиної).— Х., 1999.— С. 52—91.
8. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.— К., 1997.

Спеціальна література з теми.

1. Асеев Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі.— К.: Мистецтво, 1980.
2. Бабенко Р. Прикордонні землі Південно-Західної Русі і Золотої Орди (друга половина XIII – перша половина XIV століття) // Історія в школі. — 2000.— № 3.— С. 6-11.
3. Баран В.Д. Давні слов'яни. //Україна крізь віки. — К: Видавничий дім “Альтернативи”, 1998.— Т.3.
4. Баран В.Д. Княжий Галич в історії України // УІЖ.— 2001.— № 4.— С. 67-74.
5. Брайчевский М. Утверждения християнства на Русі.— К, 1989.
6. Брайчевський М. Галицько—Волинське королівство // Хроніка.— 2000.— 1999.— № 31-32.— С. 84-101.
7. Гончарук П.С. Історія України з найдавніших часів до XX ст. Курс лекцій: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Центр навч. л-ри, 2005. – 528 с.
8. Давня історія України / ред. П.Толочко. — К., 1994.— Кн.1.

9. Ісаєвич Я. Князь і король Данило : суспільство, церква, держава (до 800—ліття народження Данила Галицького) // Київська старовина.— 2002.— № 1.— С. 3-9.
10. Історія української культури /за загальною ред І.Крип'якевича.— К.: Либідь, 1994.
11. Історія української культури: У п'яти томах. Т.1.: Історія культури давнього населення України/ за ред. П.П.Толочко. – К.: Наук. думка, 2001. – 1136 с.: іл.
12. Котляр М. Галицько—Волинська держава //Історія в особах: ІХ—XVIII ст.).— К., 1993.— С.89-106.
13. Котляр М. Київська держава часів Аскольда й Олега //Київська старовина.— 1993.— № 3.—С.70-77.
14. Котляр М.Ф. Галицько—Волинське князівство (до 800—ліття утворення) // УІЖ.— 2000.— № 1.— С.21-32.
15. Рибаків П.А. Киевская Русь и русские княжества в XII—XIII вв.— М., 1982.
16. Ричка В.М. Київська Русь: проблеми, пошуки, інтерпретації //Український історичний журнал.—2001.— № 2.— С.23-33.
17. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь // Україна крізь віки —К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 1998— Т.4.
18. Толочко П.П. Історичні портрети.— К., 1990.
19. Фроянов І.Я. Киевская Русь.— М., 1992.— С.177-212.
20. Юшков С.В. Нариси з історії виникнення і початкового розвитку феодалізму в Київській Русі.—К., 1992.— С.221-236.

САМОСТІЙНА РОБОТА №1

студента _____ групи _____

1. Розставити у хронологічній послідовності, вказавши роки правління та найважливіші здобутки перших князів Київської Русі (1,5 бала)

Князь	Роки правління	Найголовніші здобутки княжіння

2. Дати визначення поняттям:

Русь _____

_____ (0,5 бала)

Феодална
роздробленість _____
_____ (0,5 бала)

3. Складіть карту "Золотоординська навала на Русь" із зазначенням ключових дат, подій та місць (2 бала) (на окремому аркуші, або контурній карті)

4. З'ясуйте, хто ці особи:

Роман Мстиславович _____

Шварн Данилович _____

Іван Берладник _____

Ярослав Осмомисл _____

Любарт _____

Семінарське заняття №2.

Тема. Політичне становище й соціально-економічний розвиток України в другій половині XIV — першій половині XVII століття. (2 год.)

Мета: охарактеризувати зміни у політичному і соціально - економічному становищі українських земель у складі Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої; розкрити передумови, причини виникнення та історичне значення українського козацтва.

Обладнання : карта “Визвольна війна 1648-1654 рр. Повстання на Україні в XVII столітті”, ілюстративний матеріал, добірка “Гетьмани України”.

Теріми та поняття: братства, Військо Запорізьке, козацька війна, реєстрові козаки, слободи, унія, шляхта.

План

1. Українські землі у складі Великого Князівства Литовського.
2. Люблінська унія та її наслідки для українського народу.
3. Церковне життя наприкінці XVI століття. Берестейська унія.
4. Причини та передумови формування українського козацтва.
5. Запорізька Січ та її адміністративно-політичний устрій.

САМОСТІЙНА РОБОТА №2

студента _____ групи _____

1. Складіть історичний портрет особи _____

2. Заповніть таблицю

Назва унії	Дата	Суб'єкти	Зміст
Кревська			
Берестейська			
Люблінська			
Городельська			

3. Намалюйте схему "Устрій Запорозької Січі"

Семінарське заняття №3.

Тема: **Національно-визвольна війна українського народу 1648-1657 рр. (2 год.)**

Мета: розглянути передумови формування української держави; визначити причини та передумови, рушійні сили та характер подій середини XVII століття. З'ясувати роль особи в історії. Проаналізувати сутність договорів Б.Хмельницького з Річчю Посполитою та Московією, зокрема “Березневих статей”; виділити та розглянути наслідки Хмельниччини.

Обладнання: карта “Визвольна війна 1648-1654 рр. Повстання на Україні в XVII столітті”; портрети гетьмана Богдана Хмельницького та визнаних діячів Хмельниччини, ілюстративний матеріал.

Терміни та поняття: дипломатія, інкорпорація, національно-визвольна війна, нація, передумова, полк, причини (причиність), революція, республіка, Березневі статті.

План

2. Передумови, причини та характер війни.
3. Формування української козацької держави. Зовнішня політика гетьманського уряду.
4. Переяславська Рада. “Березневі статті” 1654 року.
5. Наслідки Хмельниччини.

Література.

1. Апанович О. Україно-російський договір 1654 року (Міфи і реальність).— К., 1994.— С. 93.
2. Брехуненко В.А. Витоки кримської політики Б.Хмельницького // Український історичний журнал. — 1995. — № 4. — С. 87-92.
3. Брайчевський М. Приєднання чи возз'єднання ? // Україна.- 1991.— № 16-17.
4. Горобець В. Переяславсько-московський договір 1654 року // Історія України.— 2002.— № 9. — С. 1-4; № 13. — С. 14-16.
5. Драгоманов М.П. Пропаший час : українці під Московським Царством (1654-1876 рр/) // Драгоманов М. Вибране. — К., 1991. — С. 559.

6. Грушевський М.С. Очерки истории украинского народа. — К., 1990. — С. 173-203.
7. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький.— Львів, 1990.
8. Костомаров М. Малоросійський гетьман Зіновій Б.Хмельницький // Костомаров М. Галерея портретів.- К., Веселка, 1993. — С. 124-163.
9. Котляр Н.Ф., Смолій В.А. Великий гетьман // Котляр Н.Ф., Смолій В.А. История в жизнеописаниях.— К., 1990., С. 169-187.
10. Мицик Ю. Максим Кривоніс // Український історичний журнал.— 1992.— № 12.
11. Смолій В.А. Б.Хмельницький : особистість у контексті епохи // Український історичний журнал.— 1995.— № 4.— С. 3-14.
12. Сергійчук В. Дипломатична діяльність Б.Хмельницького // Сергійчук В. Іменем війська Запорозького. — К., 1991.- С. 138-246.
13. Смолій В.А. Українська козацька держава // Український історичний журнал.— 1991.— № 4. — С. 5-19.
14. Яковлева Т.Г. Іван Богун : проблеми біографії //Український історичний журнал.— 2000.— № 2.— С. 147-155; № 4. — С. 144-152.

САМОСТІЙНА РОБОТА №3

студента _____ групи _____

1. Заповніть таблицю "Основні етапи національно визвольної війни 1648-1657 років"

Дата	Події	Зміст

2. Дайте визначення поняттям

нація _____

революція _____

республіка _____

Семінарське заняття №4.

Тема: Україна за доби Руїни. (2 год.)

Мета : з'ясувати причини, сутність і наслідки Руїни; проаналізувати уроки політичної ситуації в Україні другої половини XVII століття.

Обладнання : портрети українських гетьманів Ю.Хмельницького, І.Виговського, П.Тетері, І. Брюховецького, П.Дорошенка, Д.Многогрішного, І.Самойловича.

Терміни та поняття: Руїна, автономія, полк, договір, громадянська війна.

План

1. Гетьманування Івана Виговського, Юрія Хмельницького. Початок Руїни.
2. Територіальний розкол України. Павло Тетеря та Іван Брюховецький. Андрусівське перемир'я 1667 року.
3. Гетьманування Петра Дорошенка. Спроба об'єднання українських земель. Дем'ян Многогрішний.
4. Гетьман Іван Самойлович. "Вічний мир" 1686 року.

Література

1. Білоусько О.А. Наш край в складі Гетьманської держави (остання чверть XVII друга половина XVIII століття). – Полтава, 1998.
2. Гадяцька унія 1658 року. — К., 2008.
3. Гетьмани України : історичні портрети : Зб.наук. ст. — К., 1991.
4. Дашкевич Я. Павло Тетеря, незрозумілий гетьман // Неопалима Купина. — 1995.— № 12.
5. Історія України в особах : Козаччина. – К., 2000.— С. 93-131.
6. Історія України в художньо-літературних образах. – К., 2000. — С. 176-180.
7. Конотопська битва 1659 року. Збірник наукових праць. – К., 1996. — С. 43-77.
8. Котляр М., Смолій В. Історія в життєписах. — К., 1994
9. Маслійчук В., Мицик Ю. Кошовий атаман Іван Сірко. — К., 2007.
10. Мицик Ю. Гетьман Іван Виговський. — К., 2004. Бульвінський А. Конотопська битва 1659 року. — К., 2008.
11. Смолій В.А., Степанков В.Г. переддень Руїни // Київська старовина. — 1993.— № 6.
12. Чухліб Т. Гетьмани Правбережної України і історії Центрально-Східної Європи. — К., 2004.

САМОСТІЙНА РОБОТА №4

студента _____ групи _____

1. Встановіть відповідність між іменами історичних діячів та стислими характеристиками.

1. І. Виговський	А. Український гетьман, який підписав Переяславську угоду з московитами, Слободищенський трактат з поляками.	1
2. П. Дорошенко	Б. Наступник Хмельницького на гетьманському уряді. Уклав Гадяцьку угоду з пляками. Переміг у Конотопській битві.	2
3. С.Палій	В. Проголошений гетьманом 1663 р. на чорній раді в Ніжині. Перший з українських гетьманів здійснив візит до Москви.	3
4. П. Тетеря	Г. Був гетьманом Првобережної Гетьманщини. Прагнув вибороти незалежність у спілці з Туреччиною та Кримським ханством.	4
5. (додайте ім'я)	Д. (додайте характеристику самостійно)	5
	Ж. (додайте характеристику самостійно)	

2. Дайте визначення поняття "Руїна" _____

3. Поясніть причини багатовекторності зовнішньополітичної орієнтації гетьманів другої половини XVII ст. _____

Семінарське заняття № 5.

Тема: Україна у XVIII столітті. Ліквідація державно-адміністративного устрою. (2 год.)

Мета : визначити цілі та причини краху державницьких домагань Івана Мазепи, вивчити оцінки його діяльності в історичній літературі; з'ясувати хронологічні рамки та зміст кожного етапу наступу російського самодержавства на українську національну державність, внутрішні та зовнішні чинники загибелі Гетьманщини.

Обладнання: портрети гетьманів І.Мазепи, Д.Апостола, К.Розумовського, карта “Російська імперія в першій половині XVIII століття”.

Терміни та поняття: автономія, Гетьманщина, самодержавство, конституція, імперія.

План

1. Гетьманування Івана Мазепи. Північна війна і Україна. Полтавська битва.
2. Перша українська конституція. Пилип Орлик.
3. Основні етапи імперської політики самодержавної Росії щодо Гетьманщини у XVIII столітті. Загибель української автономії.
4. Включення українських земель до складу Російської та Австрійської імперій.

Література:

1. Апанович О. Останній кошовий отаман Петро Іванович Калнишевський (1690-1803) // Людина і світ. – 1995. – № 1-2.
2. Борщак І., Мартель Р. Іван Мазепа : життя й пориви великого гетьмана. – К., 1991.
3. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994.
4. Гололбуцький В.О. Запорозька Січ в останні часи свого існування (1734-1775). – К., 1961.
5. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVIII століття : кордони, населення, право. – К., 1996.
6. Дядиченко В.А. Полтавська битва. — К., 1959.
7. Іван Мазепа і Москва : Історичні розвідки і статті. – К., 1994.
8. Коваленко О.Б. Павло Палуботок – політик і людина. – Чернігів, 1996.

9. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини (1760-1830). – К., 1996.
10. Костомаров Н. И. Мазепа. – М., 1992.
11. Крупницький Б.Д. Гетьман Мазепа та його доба. – К., 2001.
12. Крупницький Б.Д. Гетьман Пилип Орлик (1672-1742) : його життя і доля. – К., 1991.
13. Кулиняк Д. Останній кошовий Петро Калнишевський. – К., 1991.
14. Мацьків Т. Гетьман Іван Мазепа в західноєвропейських джерелах 1687-1709. – Київ. – Полтава, 1995.
15. Мельник Л. Гетьманщина першої чверті XVIII століття. – К., 1997.
16. Мельник Л. Політична історія Гетьманщини XVIII століття у документах і матеріалах. – К., 1997.
17. Оса Карлссон. Карл XII. – Тремборг, 2002.
18. Павленко С. Іван Мазепа як будівничий української культури. — К., 2005.
19. Путро О. Останній гетьман // Київська старовина. – 1993. — № 2.
20. Різниченко В. Пилип Орлик (Гетьман-емігрант). Його життя і діяльність. – К., 1991.
21. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII-XVIII століть. Проблеми формування, еволюції, реалізації.– К., 1997.
22. Субтельний О. Мазепинці. – К., 1994.

САМОСТІЙНА РОБОТА №4

студента _____ групи _____

1. Визначте з якого джерела наведений уривок та прокоментуйте його.
"Й.к.в. зобов'язується обороняти Україну і прилучені до країни козаків землі й негайно вислати туди задля цього помічні війська, коли вимагатиме того потреба і коли помочі цієї проситимуть князь і стани..."

2. Назвіть архітектурні споруди споруджені чи реконструйовані за часів гетьманування Івана Мазепи

3. Складіть таблицю основних етапів ліквідації автономії Гетьманщини у XVIII столітті

Дата	Сфера (політика, економіка тощо)	Подія (накази, розпорядження тощо)	Наслідки

(за необхідності додайте сторінку)

